

28.1.2025

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen lausunto

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö Viite: VN/1463/2025

Asia: Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

1. Raportissa ehdotetaan avustustoiminnan uudistamista kahdella vaihtoehtoisella mallilla.

o A - Tasapainoista tulevaisuutta rakentamassa (raportin kappale 4.1.)

o B - Muutokseen sopeuttaminen (raportin kappale 4.2)

Kumpi malleista soveltuu mielestänne paremmin uudistuksen lähtökohdaksi? Valinta:

A - Tasapainoinen tulevaisuus, perustelu: -

B - Muutokseen sopeuttaminen, perustelu: -

Ei kumpikaan yllä mainituista, perustelu:

Perustelut:

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys yhtyy Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan lausuntoon siitä, että esitetyt vaihtoehtoja A ja B on raportin pohjalta vaikeaa vertailla, koska vaihtoehtoja on avattu hyvin eri tavalla. Vaihtoehto A on kannatettavia asioita, mutta on monilta osin epäselvä ja tulkinnanvarainen sen toteuttamiseen ja vaikutuksiin liittyen. Ongelmallista on myös, että avustusten jakautumisen osalta esitettyihin prosenttisuuksiin ei ole esitetty perusteluja tai vaikutustenarviointia. Esitettyjen toimenpiteiden aikataulu on myös erittäin haastava ja toteutuksesta voi ennakoida varsin raskasta.

2. Selvityshenkilön raportissa esitetyssä Tasapainoinen tulevaisuus- avustusmallissa avustuksia kohdennettaisiin viidelle teema-alueelle, jotka liittyvät yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, joihin liittyvään toimintaan tulisi jatkossa kohdentaa STEA-avustuksia.

Teemat liittyvät suomalaisen yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, kuten ikärakenteen muutokseen ja kansansairauksiin. Kappaleessa 4.1 esitetyt teemat ovat:

o lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen

o ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen

o mielenterveyden edistäminen

o yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen

o väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy)

Ovatko esitetyt teemat edustamasi organisaation näkökulmasta perusteltuja?

Vastaus: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen näkökulmasta yksittäisten teemojen painottaminen ei ole perusteltua eikä niitä voi asettaa tärkeysjärjestykseen. Raportissa esitetyt teemat eivät kata kaikkia järjestöjen tehtäviä ja unohtavat suhteellisen merkittäviäkin edunsaajaryhmiä (esim. vammaiset henkilöt)

28.1.2025

Stean (ja aiemmin Raha-automaattiyhdistyksen) avustuksella toimivat järjestöt ovat lähellä kansalaisia ja heidän ongelmiaan. Järjestöt ovatkin tunnistaneet ja löytäneet useita väliinpuotoajaryhmiä sekä erilaisia ongelmakohtia ja yhteistyössä STEAn kanssa pystyneet pilotoimaan ratkaisuja. Teemapainotteisuus halvaannuttaa tätä järjestöjen tärkeätä työtä samoin kuin ylipäättään puuttuu järjestöjen autonomiaan. Mikäli teemapainotteisuutta halutaan pitää mukana, tulisi painottaa sellaisia teemoja, joissa jo otsikkotasolla huomioidaan uudet ja ennakoimattomat edunsaajat tai toimintamallit.

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä);

Käytä kutakin vaihtoehtoa vain kerran seuraavissa kysymyksissä.

A) Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen

1. Tärkein

2. Toiseksi tärkein

3. Kolmanneksi tärkein

4. Neljänneksi tärkein

5. Vähiten tärkeä

• Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)

B) ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen

1. Tärkein

2. Toiseksi tärkein

3. Kolmanneksi tärkein

4. Neljänneksi tärkein

5. Vähiten tärkeä

• Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)

C) mielenterveyden edistäminen

1. Tärkein

2. Toiseksi tärkein

3. Kolmanneksi tärkein

4. Neljänneksi tärkein

5. Vähiten tärkeä

• Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)

D) yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen

28.1.2025

1. Tärkein

2. Toiseksi tärkein

3. Kolmanneksi tärkein

4. Neljänneksi tärkein

5. Vähiten tärkeä

- Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)

E) Väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

1. Tärkein

2. Toiseksi tärkein

3. Kolmanneksi tärkein

4. Neljänneksi tärkein

5. Vähiten tärkeä

- **3. Selvityshenkilön raportissa on esitetty kappaleessa 4.1.3., että järjestöjen toiminnan alueellisia hyödyntämismahdollisuuksia voitaisiin lisätä ja hallinnollista taakkaa keventää siirtämällä hyvinvointialueiden järjestöavustukset STEAn hallinnoitavaksi? Kannatatteko ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi?**

Valinta: Ei

Perustelut:

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys yhtyy Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan lausuntoon ja ei kannata ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi.

Hyvinvointialueilla on paras ymmärrys omista alueellisista tarpeistaan, ja niiden mahdollisuus vaikuttaa avustusten kohdentamiseen on tärkeää. Kaikilla järjestöillä ei ole mahdollisuutta hakea STEA-avustuksia, minkä takia on tärkeää, että avustuksia jaetaan myös alueellisesti, alueen tarpeet huomioiden. Pohjois-Karjalan osalta tämä esitys kaventaisi avustusta saavien järjestöjen kenttää. Järjestöavustukset ovat myös yksi mahdollistaja konkreettiselle yhteistyölle järjestöjen ja hyvinvointialueen välillä. Avustuksen turvin järjestöillä on mahdollisuus kokeilla ja pilotoida uusia toimintoja, jotka suoraan hyödyttävät sosiaali- ja terveyspalveluja.

Hyvinvointialueet neuvovat ja ohjaavat alueensa yhdistyksiä avustusten hakemisessa. Hyvinvointialueen ja kuntien tiivis yhteistyö takaa myös sen, että avustuksia haetaan oikealta taholta ja on yhteisesti neuvoteltu kriteereistä, joten rahoitusta ei myönnetä päällekkäisiin toimintoihin. On riski, että jatkossa avustukset keskittyisivät väistämättä valtakunnallisiin prioriteetteihin, mikä voisi jättää huomioimatta paikallisesti merkittäviä tarpeita ja alueellisia erityispiirteitä. On syytä huomioida, että hyvinvointialueilta avustusta saavat eivät ole pelkästään sote- järjestöjä, vaan mukana on muiden alojen järjestöjä, jotka eivät ole STEA-avustustoiminnan piirissä, mutta joiden toiminta täyttää hyvinvointialueen avustuskriteerit. Tämä aiheuttaisi

28.1.2025

maakunnassa sen, että pieniä vapaaehtoisesti toimivia järjestöjä ei avustaisi kukaan. On tärkeää, että hyvinvointialueet säilyttävät roolinsa avustusten kohdentamisessa, sillä tämä mahdollistaa avustusten joustavan ja tarkoituksenmukaisen kohdentamisen alueellisiin tarpeisiin.

Hyvinvointialueilla tehtävä järjestötyö on kiinteässä yhteistyössä alueellisten verkostojen, kuten hyte-työn, kanssa. Järjestöjen, kuntien ja hyvinvointialueiden välinen koordinaatio ja yhteistyö on olennaista, eikä tätä yhteistyötä voida ulkoistaa valtakunnalliselle tasolle.

4. Kappaleessa 4.1.1.6 selvityshenkilö on esittänyt tapoja, joilla teemoja olisi mahdollista työstää edelleen siten, että STEAlla on alkuvaiheessa merkittävä rooli. Miten mielestänne mahdolliset muut teemat tulisi määritellä

Vastaus: -

5. Muita huomioita raportista:

Tässä Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen muita huomioita raportista. Kaikkineen raportissa esitetään monia kannatettavia ideoita, kuten alueellisen ja paikallisen toiminnan korostaminen ja joustavuuden lisääminen rahoituksessa. Kuitenkin ehdotuksissa tulee varmistaa, että rahoituksen kohdentaminen ja toimintatapojen muutokset eivät vaaranna järjestöjen autonomiaa, tasa-arvoa tai alueellista tasapainoa.

Itä-Suomen korkea pitkäaikaistyöttömyys ja sairastavuus lisäävät köyhyyden riskiä, mikä tekee paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnasta ja riittävästä rahoituksesta erityisen tärkeää. Alueilla tehtävää työtä ei voida johtaa valtakunnallisesti ilman vankkaa paikallisten ja alueellisten olosuhteiden ja tarpeiden tuntemusta ja paikallista yhteistyötä. Järjestöjen toimintaedellytysten ja joustavuuden turvaaminen on ratkaisevan tärkeää myös uudistusten keskellä. Vaikuttavuuden korostaminen ei saa kaventaa järjestöjen oman harkinnan ja asiantuntemuksen merkitystä toimintatapojen valinnassa, samoin tulee turvata mahdollisuus toteuttaa suoraan ihmisiltä nousevien tarpeiden pohjalta toimintaa. Vaarana on, että järjestöt nähdään julkisen sektorin täydentäjinä ilman itseisarvoa. Lisäksi esim. erityisryhmien ja vähemmistöryhmien järjestöillä on perustehtävänsä, joka tulee huomioida avustuskokonaisuudessa. Vaikuttavuutta arvioitaessa ainoana kriteerinä ei voi olla suuret volyymit ja sitä kautta laajat vaikutukset, vaan tulee huomioida myös esimerkiksi sellaiset mahdollisesti pienetkin väliinputoajaryhmät, joiden palvelu- tai muihin tarpeisiin eivät julkisen toimijan tai markkinaehtoisten toimijoiden palvelut yllä.

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys yhtyy SOSTEn huoleen siitä, ”että raportin malleissa järjestöjen itsenäisyyttä ja riippumattomuutta ollaan kaventamassa merkittävästi, mikäli toiminnan painopisteet määritellään tiukasti valtion hallinnon toimesta. Selvityksestä syntyy vaikutelma, että järjestöt itse eivät osaisi suunnata toimintaansa vaikuttavasti olennaisiin kysymyksiin. Tämä näkemys on ristiriidassa viime kesänä annetun kansalaisyhteiskuntastrategian peruslängköhtien kanssa.”

A-vaihtoehdossa korostuu näkemys lähestymistavasta, jossa julkinen valta määrittelee järjestötoiminnan painopisteet ja resurssien kohdentamisen. Tämä heikentää järjestöjen kykyä vastata paikallisiin ja ennakoimattomiin tarpeisiin. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys yhtyy SOSTEn näkemukseen, jossa ”kansalaisjärjestötoiminta perustuu kansalaisyhteiskunnan tarpeisiin ja aloitteisiin. Vapaaehtoistoimintaa ei voida ostaa valtionavustuksilla, sillä sen perusta on ihmisten omassa tahdossa kantaa vastuuta ja toimia

28.1.2025

yhteisen hyvän edistämiseksi. Jos toiminnan painopisteitä määritellään ulkopuolelta, vaarana on, että järjestötoiminta muuttuisi yhä enemmän ammattimaiseksi ja vastikkeelliseksi, mikä loitontaisi sitä aktiivisesta ja elinvoimaisesta kansalaisyhteiskunnasta.”

Raportti ei ota riittävästi kantaa eri ryhmien yhdenvertaiseen asemaan. Esimerkiksi vammaisjärjestöjen ja muiden erityisryhmien asema jää heikoksi tai lähes olemattomaksi ehdotetuissa malleissa. Tämä voi pahimmillaan johtaa osallisuuden ja tasa-arvon kaventumiseen.

Yksityiskohtaisempia huomioita:

Yleisavustusten mahdollistaminen myös muille kuin valtakunnallisille järjestöille on tärkeää, sillä ne tukevat järjestöjen toimintakykyä ja mahdollistavat myös alueellisten toimijoiden tukemisen. Yleisavustus on rahoitus, joka mahdollistaa kansalaisyhteiskunnan autonomiaa muutoin ohjauksellisessa avustamisessa. Yleisavustus mahdollistaa myös järjestön omaehtoisen toiminnan toteuttamista sekä edunvalvontaa ja vaikuttamistyötä, joka on järjestöjen merkittävä tehtävä yhteiskunnassa, jotta saamme eri ihmisryhmien ääntä kuuluville mm. päätöksentekoon. Yleisavustuksen suuruuden määrittelemisen AK-avustusten yhteissumman pohjalta kuulostaa perusteettomalta ratkaisulta, koska AK-avustukset eivät liity millään tavalla yleisavustuksen toimintaan. Ak-avustuksethan on kohdennettu jonkin tietyn tarkoituksen edistämiseksi. Jos järjestöillä on tällä hetkellä hallinnollisia AK-avustuksia, ne olisi hyvä muuttaa yleisavustuksiksi. Yleisavustuksen maksimisumman määrittelemisen olemassa olevien AK-avustusten summan perusteella vaarantaa pienempien yleisavustusta saavien järjestöjen rahoituksen sekä autonomian vähenemistä.

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys kannattaa Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan lausuntoa ja ei kannata raportissa ehdotettua esitystä, jossa paikallisen toiminnan nykyisen kaltaisesta avustamisesta luovutaan vuoden 2026 jälkeen. Tämä asettaa maakunnat ja järjestöt eriarvoiseen asemaan, eikä turvaisi paikallista toimintaa. On kannatettavaa, että alueellisen toiminnan avustaminen painottuisi avustuksissa nykyistä enemmän. On kannatettavaa, että jokaiselle hyvinvointialueelle myönnetään koordinaatio- ja tukiorganisaatiolle yleisavustus.

On kannatettavaa, että STEA-avustuksia voisi käyttää joustavammin esimerkiksi EU-hankkeiden omarahoitusosuuksiin. Hanketoiminnassa tarvittava nettovarallisuus tulee huomioida rahoitusarvioissa joustavasti, koska moni rahoitus edellyttää, että järjestöllä on riittävä talouden puskuri vastata kuluista, kun rahoitusta maksetaan jälkikäteen.

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen mielestä varallisuuskriteerejä olisi syytä tarkastella niin, että ne eivät tosiasiallisesti nouse esteeksi järjestöjen tarkoituksenmukaiselle ja vaikuttavalle toiminnalle, ja näkee raportissa esitetystä kaavamaisesta mallista ongelmia sekä yhtyy SOSTE ry:n lausuntoon näiltä osin: ”SOSTE katsoo, että järjestön varallisuusasemaa ei pidä arvioida yhden vuoden tilinpäätöksen perusteella. Yksittäiseen tilinpäätökseen voi kohdentua satunnaisia eriä. Kaikki järjestöjen toiminta ei ole kalenterivuositteista, vaan joitakin toimintoja, esimerkiksi suuria tapahtumia, koulutuskokonaisuuksia tms. voidaan järjestää vain joka toinen tai kolmas vuosi. Toiminnan ennustettavuus ja suunnitelmallisuus edellyttää yhtä tilikautta pidemmän aikavälin huomioimista. Näin ollen tarkasteltavaksi pitäisi ottaa ainakin kolme viimeisintä tilinpäätöskautta. On myös huomioitava, että kiinteän omaisuuden realisointi ei ole yksinkertaista, eikä välttämättä kovin nopeakaan tai tarkoituksenmukaista.”

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry

Torikatu 9, 80100 Joensuu

28.1.2025

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys kannattaa Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan lausuntoa siitä, että kolmivuotinen avustuspäätös on kannatettava muutos ja mahdollistaisi pitkäjänteisemmän toiminnan suunnittelun. Kannatettavaa on myös, että tuloksellisuus- ja vuosiselvitykset tehtäisiin nykyistä harvemmin, samoin erillisen tilintarkastusraportoinnin (AUP) alarajan nostaminen 500 000 euroon. Tuloksellisuusraportointia tulee lisäksi kehittää edelleen yhteistyössä järjestökentän kanssa.

Lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentaminen sosiaali- ja terveysalan järjestöille on kannatettava asia, mutta se ei ratkaise rahoituksen turvaamisen ongelmaa. Kaikilla järjestöillä ei ole resursseja varainkeruuseen tai niillä ei ole mahdollista saada sellaisia lahjoituksia, että sillä voitaisiin turvata toimintaedellytyksiä.

Järjestöjen tiivis yhteistyö oppilaitosten ja muiden toimijoiden kanssa on jo osa nykyistä toimintaa ja sitä tulisi tukea edelleen sekä mahdollistaa raportin mukaisesti myös aiempaa laajemmin esim. tutkimusyhteistyötä.

STEAn avustusten ja niiden myöntämisperusteiden suhdetta muihin valtionavustuksiin tulisi tarkastella ainakin tasapuolisuuden sekä vaikuttavuusperusteisen yhteistyön näkökulmista.